

INTRODUCCIÓ

Literatura, eròtica i societat

No cal, potser, començar la introducció d'una antologia de la poesia eròtica catalana del segle xx bo i parlant de les conegudes homologacions o relacions entre literatura i societat: per a demostrar l'interès de la tasca escomesa, n'hi ha ben bé prou amb un punt de vista exclusivament literari. Potser caldrà, això sí, fer una referència ni que sigui molt breu al que — en aquest nivell sociològic i en el cas català— representa el diferent grau de conreu i les actituds, també força diferents, amb les quals la poesia catalana ha encarat el tema eròtic. Això ens permetrà conèixer d'una manera clara, tot i que indirecta, l'evolució de l'escala de valors normativa i, per tant, del codi moral i ideològic establert; l'anàlisi lingüística serviria també per fer veure com els darrers corrents literaris (amb l'ajut «profètic» dels diguem-ne avantguardistes —Salvat-Papasseit i Palau i Fabre sobretot—) usen un altre sistema de representacions (de mites i de conceptes) que els modernistes, els noucentistes o els realistes socials, és a dir, Francesc Parcerisas i un bon nombre dels poetes de l'última fornada¹ trenquen o volen trencar la situació lingüística i ideològica de llurs antecessors.² Tanmateix, sobre aquest particular, hom ha de tenir en compte les necessitats d'arrelament dels escriptors d'una literatura minoritària i en situació políticament anòmala.

Les experiències estètiques palesen els canvis socials. El «principi de canvi permanent es fa palès sobretot en l'art i la

¹ També els novel·listes: Quim Soler, Biel Mesquida, Oriol Pi de Cabanyes, etc.

² Per a estudiar la relació entre el referent social i la llengua, vegeu els treballs teòrics de la redacció «Tel Quel» o, més en concret, *Redacció de «Tel Quel». Teoría de conjunto*. Trad. de Salvador Oliva, Narcís Comadira, Dolors Ollé. Biblioteca Breve de Bolsillo, 312. Barcelona: Seix Barral, 1971.

literatura, especialment quan aquest àmbit, alliberat de limitacions materials, esdevé l'autèntic espai on realment s'assaja la versatilitat intel·lectual i sensual que necessita una societat moderna», ha escrit Dieter Wellershoff.³ I naturalment el tema eròtic, com a tema poc acceptat i fins tabú, no n'és excepció. Podríem, doncs, aplicar un terme de Duvignaud, l'anomia, per tal de treure l'entrellat del procés contemporani, una fita important del qual ha estat el maig del 68 De llavors ençà, «l'ardeur et l'imagination sont aussi nécessaires que le bien-être et l'expansion»,⁴ també des d'una ètica política. L'anomia designa, per al sociòleg francès,⁵ un conjunt de fets de desordre propis d'un canvi d'estructura social; aquest fenomen fa que els homes hagin d'enfrontar, sense l'empara de les normes ja antiquades, llurs desigs i llurs aspiracions. Podríem afirmar —si més no, a tall d'hipòtesi— que, a hores d'ara i a casa nostra, comencen d'establir-se uns conceptes morals nous, contraris a la societat de rendiment, i que la literatura última està ultrapassant el caràcter de mera resistència, típic de la postguerra, en assolir cada vegada amb més vigor les preocupacions ètiques i expressives del temps actual. Amén.

Atesos els trets rebels del modernisme, pot semblar que fou aquest moviment el capdavanter de la revolució eròtica en les lletres catalanes. De fet, en la polèmica sobre el nu en la pintura, en l'atracció per la vida bohèmia (el mite del París nocturnal), fins i tot en la biografia d'alguns dels seus artistes (del primer Maragall a Rusiñol, de l'Àngel Guimerà poeta a Ramon Casas), germinava una altra visió de sexe. El modernisme, però, intentava d'influir en la societat contemporània, com ho proven

³ Dieter WELLERSHOFF. *Literatur und Lustprinzip. Essays*. Colònia: Kiepenheuer & Witsch, 1973, p. 11: «[Das] Prinzip der dauernden Veränderung sich in der Kunst und *Literatur besonders deutlich darstellt*, ja wenn dieser von Sachzwängen entlastete Bereich das eigentliche Trainingsfeld wird für die geistige und sinnliche Beweglichkeit, die eine moderne Gesellschaft braucht.»

⁴ Philippe LABRO, Michèle MANCEAUX i l'equip d'Édition spéciale. *Ce n'est qu'un debut*. París: Éditions et Publications Premières, 2, 1968, p. 6.

⁵ Jean DUVIGNAUD. *Sociologie de l'art*. París: Presses Universitaires de France, 1967, p. 46.

les seves revistes: des de «L'Avenç» fins a «Joventut»; volia inserir-se en la realitat de l'època, sense capgirar-ne els plantejaments bàsics, i no posà prou cura en l'aprofundiment de les possibilitats de l'eros.

Quant al noucentisme, per tal de continuar el repàs dels corrents literaris del segle, resta clar que la seva voluntat definitiva fou del tot cívica: el primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana, *La Nacionalitat Catalana* de Prat de la Riba i, en general, tot el treball dels intel·lectuals i creadors; no hauria estat, doncs, gaire coherent bastir en la nova ciutat un edifici tan poc racional i polític com el de la poesia eròtica. Tampoc els propòsits de la generació realista social s'adreçaven al «fosc reialme» de l'erotisme, massa «allunyat» de la difícil circumstància. La manca d'una maduresa estètica de caire heterodox estroncà possiblement molts dels esforços experimentals, des dels iniciadors (Salvat-Papasseit i Palau i Fabre, altre cop) fins als continuadors (Carles Salvador). Devia influir encara l'origen «eclesiàstic» de la nostra Renaixença.

Només una conjuntura literària i política nova —l'aproximació al nivell econòmic, social i artístic d'una Europa desenvolupada i encara amb certa capacitat crítica— havia d'obrir l'única sortida viable: l'acceptació sense embuts de la vitalitat, de *l'ardeur et l'imagination*. N'haurem de parlar més per menut després, i basta aquest resum per a comprendre els avatars extraliteraris que, des del tabú estètic que dissimula l'eros, menen al seu ple assoliment com a tema i actitud ètica. Ultra això, els fantasmes adolescents —quan hom ha tret la por ideològica i lingüística— dicten la protesta autobiogràfica i filoeròtica dels poetes més joves; haurem, però, de tornar-hi, i el valor sociològic, com a símptoma, de la poesia eròtica és ja evident.

Abast del títol: Poesia eròtica catalana del segle XX.
Antologia (1900-1975)

És més fàcil definir els termes «poesia eròtica» excloent del seu significat aquells conceptes pròxims i més o menys destriables. Sembla gairebé impossible l'existència d'una «poesia pornogràfica» que, en tot cas, hauria d'ésser lúdica, amb aparença

total de realitat i d'estructura formal i de contingut molt simple.⁶ Pel que fa a la «poesia amorosa» stricto sensu, la delimitació rau en la presència explícita (rotunda o esvaïda, directa o indirecta) del component sexual. Destriar el camp amorós de l'eròtic no és sempre possible; tampoc esbrinar en alguns poemes el veritable tema pregon. El nostre criteri ha estat doncs admetre tota mena d'obres que permetessin una lectura eròtica, i per això, hi trobarem —al recull— creacions en les quals aquest element serveix a un altre objectiu: és el cas d'alguns poemes de Carles Riba que transcendeixen la tradició sentimental amb el fi d'abastar una explicació filosòfica, o d'altres de Pere Quart, arrecerats en capteniments eròtics per a fer més colpidora la crítica, o de Vicent Andrés Estellés, on la mort sorprèn també a redós d'una disfressa sensual.

Al marge de les relacions amb d'altres camps temàtics propers, l'eròtic admet una anàlisi més general i encara una comparació amb el fenomen poètic. De fet, si el poema brolla quan l'absolut i el relatiu es troben —segons havia escrit Mallarmé—, ¿quina és la seva diferència amb l'acte sexual, cruïlla del tot i del no-res? L'afirmació, però, resulta potser una mica agosarada, i crec que cal explicar més per menut —tot guardant les formes d'un pròleg—les relacions entre l'eroticisme i la creació poètica.

Hi ha, primerament, un rerefons comú: art i eroticisme són, com diria Freud, dos «somnia deserts»; la líbido literària ¿què és sinó un desig o una comunicació, mai no atansats ben bé del tot? ¿Què és la líbido eròtica sinó «una impossibilitat essencial de l'objecte del desig»⁷ o una intel·lectualització del sexe? És clar que el subjecte creador, el poeta per exemple, és d'alguna manera un subjecte actiu, mentre el subjecte eròtic és passiu.

⁶ Tot i així, la poesia aconsegueix aparença de la realitat mitjançant l'ús de recursos fonètics i pot, és clar, aplicar-los al tema eròtic i a una actitud lúdica: se m'acut per exemple el poema «Topa-tumba» de l'argentí Oliverio Gironde (1891-1967). Malgrat les possibilitats del català en el terreny fonètic i poetes com Foix, Pere Quart, Brossa, Descot... que les posen en pràctica, no es fan servir en la temàtica eròtica.

⁷ Carlos Edmundo de ORY. «Erotismo y civilización». *Cuadernos Hispanoamericanos*, 221 (maig 1968) p. 257.

Per això, cal òbviament que en la poesia eròtica, l'adjectiu assoleixi les característiques del substantiu; val a dir, que Eros faci la seva visita amb l'ajut de tots aquells símbols que enriqueixen màgicament la realitat. No obstant això, quan en la societat el tabú serva molta força, pot passar que el doll eròtic s'amagui sota excessius eufemismes —darrere massa símbols—, i el poema esdevingui no tant una sublimació, una paràbola, una intel·lectualització o fins i tot una ètica de l'erotisme, com un pudor conscient o inconscient prou fort per anorrear la festa de la carn i el vers.

Més explícitament: quan l'erotisme esdevé frustració, impossibilitat essencial de l'objecte del desig —recordem l'afirmació de C. E. de Ory—, només es pot aconseguir caràcter poètic si el lector va més enllà del poeta i fa d'aquell aplec de desigs ocults i avergonyits, una lectura implícita i aprofundida. Aleshores —a recer d'aquesta lectura— fins i tot el *Llibre d'Amic e Amat* o la poesia de San Juan de la Cruz⁸ i la poesia de festeig menen a un erotisme reprimat; per a un lector de l'implícit es tracta de poesia eròtica, i d'aquesta manera hi podríem afegir una bona llista de creadors del gènere als qui més clarament el conreen. Per no fer massa llarga la llista i perquè el tabú del sexe ha minvat durant aquest segle, prescindim —tret d'algunes excepcions del primer terç de segle— dels poetes eròtics *malgré eux*.

Ja hem començat a veure, doncs, que ajuntar «poesia» i «erotisme» suposa una diferent codificació del segon, per tal d'adjectivar correctament i eficaç el nucli del sintagma. Recolzen aquesta codificació la necessitat d'un simbolisme que substitueixi la precisió en la terminologia eròtica⁹ i el grau de ruptura que implica, a nivell ideològic (sociològic, psíquic i lingüístic), escriure a partir d'una motivació eròtica. Tant una cosa com l'altra reflecteixen els graduals canvis de la societat; en el cas del català, per exemple, hi haurà una evolució des d'una

⁸ Marcos Ricardo BARNATÁN i Jesús GARCÍA SÁNCHEZ inclouen Santa Teresa de Jesús i San Juan de la Cruz en llur *Poesía eròtica castellana*. Biblioteca Júcar, 12. Madrid: Júcar, 1974.

⁹ Vegeu Claude ELSÉN. *Homo eroticus. Esquisse d'une psychologie de l'érotisme*. París: Gallimard, 1953, p. 87 et passim.

simbologia eufemística i molt arrelada a la tradició amorosa fins a un expressió força directa, en la qual la realitat i el signe s'han apropiat bastant. Això palesa un grau més alt de trencament amb els valors morals de l'establishment, perquè —ni que fos per a ell una evasió— el poeta sap que «l'écriture d'erotique' accolée à une œuvre d'art (livre, tableau, poème) la condamne».¹⁰ En tractar amb una actitud burlesca el tema —penso per exemple en Pere Quart—, el procés s'enriqueix, encara que alguns psicòlegs volen veure, ajaçada, en aquest capteniment humorístic una por o una censura moral.

Si descabdellem una mica més el fil, veurem que el sen-tit crític del tema eròtic —sobretot quan el sexe és enaltit o apreciat— equival a una capacitat crítica, a una maduresa intel·lectual, i moral, de la societat. Crec, doncs, que l'interès dels poetes de l'última fornada per aquest tema representa un agulló ben necessari al cos massa ensopit de la literatura catalana actual. El procés dels símbols cap a una expressió més directa, l'apropament de realitat i signe i un punt major de ruptura són aspectes positius per a la nostra cultura, i ultrapassen la mera moda contrària a l'enderrocada tendència del realisme social o la condició d'epíleg bavallós d'un corrent irracionalista, viu d'altra banda arreu del món occidental.

És lògic que només aquells poetes que han trencat amb l'ortodòxia de llur societat hauran sabut deslliurar-se del tabú eròtic i sovintejar el tema. Fent-ho, connecten amb un seguit d'autors de la literatura catalana (trobadors, misògins, satírics, xarons, etc.) i a hores d'ara llur exemple fructifica a bastament. Tant de bo, perquè Eros no ha de pertànyer als «impulsos reprimits que, per a Freud, representen el costat "fosc" de l'home, l'utilitat antisocial, primitiu, de l'home».¹¹

En aquesta antologia sols han estat inclosos, com especifica el títol, poetes del segle xx, val a dir, des de la primera generació

¹⁰ Íbid. p. 86

¹¹ Erich FROMM. *Beyond the Chains of Illusion: my Encounter with Marx and Freud*. Nova York: Continuum, 2009, p. 72: «The repressed strivings, in Freud's view represent always the "dark" side of man, the antisocial, primitive equipment of man.» Trad. cat. *Marx i Freud*. Barcelona: Edicions 62, 1967, p. 106.

modernista i des de *Visió & cants* (1900) de Joan Maragall,¹² fins a l'acabament de la Dictadura del general Franco, el 1975, tot i que apareguin en l'antologia alguns poemes publicats el 1976. D'altra banda, l'interès d'una antologia que abracés tota la tradició eròtica seria, no cal dir-ho, extraordinari. Destriats els conceptes de «poesia eròtica catalana del segle xx», l'apartat següent, que esguarda el criteri, els subtemes, les actituds... aclarirà una mica més —espero—el seu abast real.

Classificació cronològica, per subtemes i actituds

Quan la perspectiva amb què s'acara la literatura té bases teòriques historicistes, marxistes o sociològiques i el camp rastrejat és força ampli, sembla més adient que no pas cap altre un ordre cronològic. Aquest fou el cas de *Poesia catalana del segle xx* de Josep M. Castellet i Joaquim Molas en el seu moment (1963), només per a esmentar un exemple d'antologia oportuna. La primera divisió de la tria havia estat realitzada d'aquesta manera, junt amb un intent d'encasellar els poemes i els autors en modernistes, noucentistes, avantguardistes, propis de l'eros esvaït, propis del colpiment, realistes i últims. Hom ha aprofitat, òbviament, les conclusions que permetia aquest criteri.

Tanmateix, la selecció d'un tema determinat comporta una particularització dins el panorama general i afavoreix l'establiment de comparances dins el difícilment evitable procés temporal. I en una segona vegada, seguint els consells de Jordi Castellanos i Ramon Pinyol,¹³ hem escomès l'ordenament per subtemes i actituds, amb l'esperança —després confirmada— d'aprofundir més en el material recollit. Al capdavall, el resultat de la classificació té en compte la importància del decurs cro-

¹² El fet que el primer llibre representat fos publicat el 1900 és casual: hem escorcollat llibres de poemes modernistes prescindint de la data. El començament del modernisme seria l'any 1892 (Eduard Valentí), entre el setembre de 1892 i el setembre de 1893 (Joan Lluís Marfany) o el 1888, amb motiu de l'Exposició Universal de Barcelona (Alan Yates).

¹³ He d'agrair també llur ajuda i col·laboració en algunes qüestions teòriques i fins l'esment d'algun poeta eròtic desconegut o oblidat per mi.

nològic, perquè així estan col·locats els poemes en cada apartat subtemàtic, i alhora ensenya les varietats que ha permès a la poesia catalana l'afecte i la intel·lectualització lingüístics de l'eros, la conjuminació del vers i el sexe.

Amb totes les simplificacions exigides per qualsevol voluntat etiquetadora, trobem, més o menys influïts per tres grans actituds destriables, vuit subtemes:

A) Eros i art.		Actitud externa
B) El desig.	}	Actitud intimista
(vitalista-«satanitzadora»/
esvaïda-sublimadora)
C) El goig.		
D) El cos { la presència
geografia del cos
el bes		
E) L'acte sexual { l'inici
el coit
lassitud
el record		
F) Eros i crítica { ruptura moral
crítica social	}	Actitud crítica
(social, moral...)
G) Eros oníric { violència
fabulació		
H) Eros i mort.		

Naturalment, hi ha poemes que haurien pogut ésser enquadrats dins dos d'aquests epígrafs i poetes seleccionats en diversos subtemes (Salvat-Papasseit, Palau i Fabre, Francesc Parcerisas...), d'una banda, per la seva riquesa i abundor i, de l'altra, perquè els poemes escollits són relativament nombrosos. De les conclusions tretes gràcies a l'intent de divisió cronològica i per corrents literaris, o gràcies a la divisió per subtemes i actituds, en fem ara un resum.

El modernisme

En línies generals, el modernisme i el noucentisme són anteriors al primer veritable esclat eròtic de la poesia catalana contemporània: *El poema de la rosa als llavis* (1923) de Joan Salvat-Papasseit. La defenestració de Xénius i la marxa a Gènova, com a vicecònsol, de Josep Carner (1921), els canvis polítics a Catalunya i a tot l'Estat espanyol¹⁴ assenyalen la fi, just pocs mesos abans, de l'hegemonia d'aquella *intelligentsia* que percaçava classicisme, civilitat i europeisme.

Abans, però, el modernisme havia ja encetat «el procés de transformació de la cultura catalana de cultura tradicionalista i regional en cultura moderna i nacional», amb mots de J. Ll. Marfany.¹⁵ Ara: llur concepció de l'artista com a rebel social¹⁶ no ultrapassa els límits marcats pels moviments francesos de fi de segle, a nivell estètic, i llurs coordenades morals —penso en Maragall, Alexandre de Riquer... i àdhuc en Torras i Bages— no són gaire «decidides». A tall d'anècdota, com il·lustració del que acabem d'escriure, Riquer fou (a més de poeta amorós i pel que sembla més o menys eròtic, més o menys dominador de la sintaxi i el ritme poètics) un dels membres del jurat que rebutjà dos nus femenins per a una exposició a l'Ateneu de Barcelona.¹⁷

Tot amb tot, «Dimecres de cendra» de Joan Maragall anuncia la sacralització de l'eros (o la satanització, tant se val) de Salvat-Papasseit. I «Haidé» influirà possiblement en la sèrie d'«històries» de *Cançons de taverna i d'oblit* de Sagarra: «Eugènia», «Mireia», «Les paraules de Paulina», etc. Maragall devia recordar, ni

¹⁴ Vegeu Albert MANENT. *Josep Carner i el noucentisme*. Llibres a l'abast, 76. Barcelona: Edicions 62, 1969, cap. XII, especialment les p. 219-227.

¹⁵ Joan Lluís MARFANY. *Aspectes del Modernisme*. Biblioteca de cultura catalana, 2. Barcelona: Curial, 1975, p. 34.

¹⁶ Íbid. p. 22.

¹⁷ En parla Eduard VALENTÍ, en *El primer modernismo literario catalán y sus fundamentos ideológicos*. Esplugues de Llobregat: Ariel, 1973, p. 292-295. Em refereixo a les coordenades morals que posen de manifest les obres modernistes, malgrat la biografia bohèmia d'alguns creadors i la pràctica anarquista d'altres (entre els quals, Ramon Vinyes). Sobre Alexandre de Riquer en la seva època, vegeu Eliseu TRENÇ-BALLESTER. «Alexandre de Riquer, simbolista». *Serra d'Or*, 173 (febrer 1974) 29-32.

que fos subconscientment, el seu tarannà de jove faldiller i la voluntat vitalista de tot el seu pensament. Per a Marfany, quan estudia l'evolució ideològica de l'escriptor, les relacions entre el comte Arnau i Adalaisa reblen la condemna del misticisme feta a «Dimecres de cendra. (A una noia)»; i afirma també Marfany sobre l'episodi de l'abandó, un cop embarassada l'abadessa: «Aquest episodi insinua alhora certes idees de Maragall sobre el matrimoni i una determinada concepció de la dona com a element que frena els impulsos espirituals de l'home —i la referència a la maternitat sembla lligar aquesta idea amb la coneguda teoria que atribueix un origen biològic a les suposades limitacions intel·lectuals de la dona— i reflecteix certes preocupacions personals íntimes de Maragall. Novament cal adduir un altre dels poemes de *Visions & cants*. El titulat 'L'esposa parla',¹⁸ Tot plegat, inclús els poemes d'exaltació conjugal o de la maternitat, palesa les contradiccions internes del Maragall catòlic i, per extensió, de la societat dels voltants del 1900.

«Joiell» de Ramon Vinyes, a causa ben segur de la seva juvenesa quan escriví el poema, és un preludi dels vessants oníric i violent de la poesia catalana del segle xx. La posició de qui més tard entraria en la literatura com al vell savi català de *Cien años de soledad* «és —afirma Alexandre Plana—¹⁹ una posició extrema de la poesia catalana. Inclinat al preciosisme i a totes les artificioses pompes de la imatge poètica, representa un moment d'influència francesa aguditzada».

De Massó Ventós sorprèn que, ultra el conreu de temes llegendaris i narratius, populars, amb un tractament líric, empri un llenguatge planer, lluny del vocabulari literaturitzat característic de molts dels seus coetanis. Troba la fórmula de la divinitat «en la viva / delícia clara d'un bell cos ofert»,²⁰ i clou un

¹⁸ MARFANY. *Aspectes del Modernisme* (cit. nota 15) p. 133 nota.

¹⁹ ALEXANDRE PLANA. *Antologia de poetes catalans moderns*. Barcelona: Societat Catalana d'Edicions, 1914, p. 212. És interessant de consultar els articles «Esbós biogràfic», signat amb l'abreviatura d'E. E., i «Ramon Vinyes, o una víctima del Noucentisme», ambdós d'Àngel Carmona, a *Estudios Escénicos*, 15 (juliol 1972) 54-60.

²⁰ JOSEP MASSÓ I VENTÓS. *Totes les cordes*. Barcelona: Societat Catalana d'Edicions, 1920, p. 110.

poema, en *Arca d'ivori* (1912), volent «fer presoner dintre la cambra» a Eros. La sensualitat de «El patge», la forma femenina amb què vesteix els mesos de l'any, l'actitud quasi d'èxtasi de «El bes» posen en relleu les condicions creatives que, en el camp de la poesia eròtica, tenia i desenvolupava Massó, si no fos que una manca de fluïdesa perjudica a la baldor el seu estil.

Jeroni Zanné rep, amb la forma, l'esperit pagà del parnasianisme,²¹ nogensmenys, la seva sensualitat tendeix a l'estatisme, i el reialme d'Eros esdevé mostrari encarcerat de mites i detalls. Erotisme disfressat, el contorn del cos de la princesa bizantina és:

estanc, idealitzat, indefinit,
més que una realitat és un miratge.

Sobre això, i malgrat l'herència «pagana» —ostensible en «A Venus, qui vol espiritualitzar-se»—, poemes com la «Oda a Salomé» i «El serpent eternal» traeixen la superficialitat amb què assolia els trets sensualistes de l'escola de Leconte de Lisle. Si l'amor és la força més potent, guanyadora de l'heroi guanyador —el rastre de José María de Hérédia hi és ben clar—, Zanné refrena amb un judici moral l'abast de la situació; «Hannibal vençut per Venus» n'és una bona prova. Cuirassat amb la mitologia («A una Beutat») o a l'abric de la coartada pictòrica (el motiu inicial de «La Fornarina» és un quadre de Raffaello Sanzio), l'autor pot desplegar la seva sensualitat sense establir un grau de ruptura amb la tradició literària i amb la tradició ideològica i social: vet aquí la seva limitació.

Moltes de les característiques de Zanné admeten una generalització; Miquel de Palol, per exemple, entre els qui han estat eliminats a darrera hora. Hi sura el to més directe de Gabriel Alomar, tan oblidat en el seu treball de poeta fins la reedició a Palma de *La columna de foc* (1911), autor d'una meritòria simfonia eròtica, «Les cabelleres», i força original en els altres poemes recollits, encara que no sigui excepció en el caràcter

²¹ Com a «aiguabarreig d'Impressionisme, de Parnassianisme d'actitud vagament simbolista» defineix l'obra de Zanné, Albert MANENT. *Josep Carner i el noucentisme* (cit. nota 14) p. 57.

narratiu i l'actitud exterior dominants en el modernisme. Això fa que en «Eros i art», el primer apartat subtemàtic de l'antologia, prevalguin els modernistes, en concret, Alexandre de Riquer i Jeroni Zanné, dos poetes amb esguard «plàstic».

Tanmateix, un entusiasme renovellador de Lluís Via anima el «Festí» dels *Sonets Eròtics* mereixedors del premi extraordinari als Jocs Florals del 1926²² i que destaca pel seu vigor i desinvoltura entre tots els poemes que evocuen el coit.

El noucentisme

Considerant la seva data (1907) i fins i tot el seu estil, «Leda innocent» del primer Josep Carner serveix com a pont entre el modernisme i el noucentisme. Tampoc els interessos d'aquest corrent no afavorien el conreu de la poesia eròtica, puix que els propòsits político-culturals de Prat de la Riba, Pompeu Fabra, Carner i Eugeni d'Ors s'oposaven «a una poesia espontaneïsta i amarada de sentiment, dictada per arravataments d'efusió i misticisme»,²³ a causa del control racionalista que defensava llur ideari.

Poques innovacions aporta el noucentisme respecte al moviment modernista: menysvalora la manifestació de l'eros, i inclús es pot establir un paral·lel entre l'absència de novel·la noucentista i les eixarreïdes mostres eròtiques del moviment, a partir de les investigacions d'Alan Yates sobre la novel·la catalana entre 1900 i 1925.²⁴ Tanmateix, l'estètica noucentista fou fogar de preocupacions artístiques posteriors, entre les

²² *Jocs Florals de Barcelona. Any LXVIII de llur restauració*. Barcelona: Estampa la Renaixensa, 1926, p. 97-105.

²³ Josep MURGADES BARCELÓ. «Assaig de revisió del noucentisme». *Els marges*, 7 (juny 1976) 52.

²⁴ Vegeu Alan YATES. *Una generació sense novel·la?* Llibres a l'abast, 122. Barcelona: Edicions 62, 1975. Valdria la pena, per tal d'entendre el caràcter ajaçat de l'eros modernista (i després noucentista), de tenir esguard de «les correspondències, en la consciència neuròtica o estàtica, entre la corrupció eròtica i el sacrilegi religiós», p. 94, d'*Els sots feréstecs* de Casellas i *Solitud* de Víctor Català.

quals interessa aquí de manera especial la de Carles Riba, per la riquesa de lectures que permet la seva poesia, i en part fou també el caliu de la producció, ben singular, de Josep Maria de Sagarra. Tal com han escrit Molas i Castellet, en comentar unes reflexions de Joan Fuster i en esbossar les línies mestres de la poesia eròtica del primer quart de segle: l'únic possible amor acreditat en el medi burgès on es realitzen els nostres poetes moderns és el dictat per les santes lleis del matrimoni, no pas el de les passions desfermades —contra natura o no—. Maragall, per a qui l'amor a la muller havia estat, *victoriantament* i santament, l'element que havia fixat les seves terboleses de joventut, ja n'havia insinuat el to. Des de l'any 1906, havia estat l'únic imaginable en els annals poètics del país: Guerau de Llost i Josep M. López-Picó en són els dos exemples més preclars. Així mateix, alguns altres, com Josep Carner i Carles Riba, s'havien lliurat a l'amor estrictament literari: la cançó més o menys cortesana o l'exercici brillant de cultura. Només Sagarra i Gassol, dins el sector de la poesia, diguem-ne, culta, havien cantat l'amor extramatrimonial: el primer lliurant-s'hi «entre deliris sensuals de misticisme i penediment».²⁵ La cita exposa a ulls veients el paper representat per les figures del noucentisme.

La mentalitat catòlica d'un López-Picó i d'un Guerau de Llost, la «perfecció somrient» d'un Carner, les altes aspiracions polítiques del noucentisme —aliats de bell nou la burgesia i l'intel·lectual— no s'avenien ni poc ni molt amb les manifestacions conscients de l'eros. «En tot el Noucentisme —escriu Joan Fuster—²⁶ hi ha com una mena de por a la realitat», patentitzada en l'estroncament de la novel·la i, és clar, en la inviabilitat d'una estètica i una ètica eròtiques.

²⁵ Josep M. CASTELLET i Joaquim MOLAS. *Poesia catalana del segle XX*. Llibres a l'abast, 3. Barcelona: Edicions 62, 1963, p. 69.

²⁶ Joan FUSTER. *Literatura catalana contemporània*, Documents de cultura, 1. Barcelona: Curial, 1972, p. 165. Josep MURGADES BARCELÓ. «Assaig de revisió del noucentisme» (cit. nota 22) p. 52, ho diu millor: la sublimació en la poesia noucentista «no comporta tant un procés de desrealització com de distanciament».

Guerau de Liost (1878-1933) —del qual transcriurem a la part antològica «Doble carn» i la sàtira LVI, adreçada a Eva— «fou l'arquetipus del poeta noucentista»²⁷ i conseqüentment és representatiu de la poesia eròtica, minsa i subliminar, del moviment. Tot i que, com afirma Albert Manent,²⁸ «en l'exploració de la intimitat pròpia i dels altres (especialment l'amorosa) Guerau és molt més atrevit que Carner, eufèmic per temperament», mai no cerca l'expressió —més o menys intel·lectualitzada— del pathos sexual. En «Visca l'amor», amb prou feines uns pocs versos no massa importants fan referència a la consubstancial part eròtica, i en «La Font de l'Oreneta», en acabar al·ludint al paisatge, defuig també el tema:

podia emmotllar-te amb una estreta,
linquen poètic de ton cos finit.

La censura moral de *Sàtires* (1928) rebla la compensació: és el cas de «Doble carn» i de «Mossa d'hostal» o «Del piadós cer-capubilles». L'optimisme de Bofill i Mates —Guerau de Liost— està ben lluny de l'escepticisme d'un Pere Quart o d'un Vicent Andrés Estellés.

Quant a Josep Carner, d'altra part un dels nostres clàssics moderns més interessants, en l'època més important de la seva obra lluitava per dignificar la paraula, car «la poesia és l'obra més perfecta del món en el sentit que és la menys tributària de la contingència»,²⁹ i no hi sovintegen els poemes clarament eròtics. Podríem haver-hi afegit «A uns braços», «Venus», «A les mans d'una dama»..., però l'incitació i el desig (amb referències a boca, llavis, mans, braços, dits, ulls) en els llibres de sonets o en *La inútil ofrena* són tractats molt púdicament i esllanguidament; n'és ben reveladora aquesta citació de «Al bes no dat»:

²⁷ Albert MANENT, pròleg a Guerau de LIOST. *Poesia*. Antologia Catalana, 10. Barcelona: Edicions 62, 1965, p. 7.

²⁸ Íbid. p. 10.

²⁹ Josep CARNER. *Teoria de l'ham poètic*. A cura d'Albert Manent. Antologia Catalana, 56. Barcelona: Edicions 62, 1970, p. 37-38.

O bes que hauries pogut
ésser, desig que s'immola,
o bes que sento en ma gola
com un sanglot contingut!

També els ideals religiosos governen la poesia de López-Picó i no permeten altra cosa que breus al·lusions al tema: en coincidència d'actitud amb les dues cites de Guerau de Liost i Carner, llegim en «Estramps III»:

Deixa els teus besos vessar de mos llavis
com de paneres curulles les fruites.

La imatge és la tradicional i la trobarem sovint als poetes eròtics; la mirada, però, de López-Picó és sempre externa i així, en un tema tan ple de possibilitats com el d'Adam i Eva («Invocació secular»), les malbarata a la percaça d'una dubtosa harmonia natural. Podem concloure, ensems amb Felip Cid,³⁰ que Josep Maria López-Picó «sentia el temor de la carn, que en alguns versos agafa un to de basarda lírica, i tractà l'amor com una raó pura».

La «Ègloga sensual» de Joaquim Folguera amb dificultats canalitza sota un tractament exterior i narratiu i un recolzament en la composició clàssica, l'embranchida eròtica del veritable motiu inicial.

La positura meravellada de Carles Soldevila davant la dona que retrata s'escau amb la recerca noucentista del perfeccionament (defuig l'eros pel camí de la sublimació), i exemplifica a la clara els trets de tot el seu llibre *Lletanies profanes* (1913). El paisatge i la llar, la família i l'amor en són els temes, i «la seva lírica és una constant possessió sensual, dita en unes paraules simples i meravellades que si algun cop ressonen amb la música dringant de Verlaine, d'altres recorden la verdor abrilenca de Poliziano».³¹

³⁰ Felip CID, pròleg a Josep Maria LÓPEZ-PICÓ. *Antologia de l'obra poètica de J. M. López-Picó*. La Senda, 7. Barcelona: Polígrafa, 1969, p. 10. L'editorial Selecta publicà, l'any 1948, les obres completes de López-Picó.

³¹ Tomàs GARCÉS, pròleg a la poesia de Carles SOLDEVILA. *Obres completes*. Biblioteca Perenne, 21. Barcelona: Selecta, 1967, p. 663.